

Συνέντευξη με τον κ. Βολακάκη Ιωάννη
Κρήτη, Περβόλια Ν. Ρεδύμνης, Τ.Ε.Ι. Κρήτης (Παράρτημα Ρεδύμνου)
3 Ιουλίου 2004

Ερευνητές συμμετέχοντες στη συνέντευξη:
Θεοδοσοπούλου Ειρήνη, Σπυρόπουλος Σπυρίδων

Ερ. Είμαστε στα Τ.Ε.Ι. Ρεδύμνου, 3 Ιουλίου 2004 και έχουμε κοντά μας τον κύριο Βολακάκη Γιάννη.

Απ. Βολακάκης.

Ερ. Βολακάκης. Βολακάκης Γιάννης. Να ξεκινήσουμε έτσι να μας πείτε ποια είναι τα ερεθίσματα που είχατε για να ασχοληθείτε με τη λύρα.

Απ. Λοιπόν, κατ' αρχήν να σας ευχαριστήσω που με καλέσατε.

Ερ. Τιμή μας.

Απ. ... Γι' αυτή τη δουλειά που κάνετε, μεγάλη δουλειά. Τα ερεθίσματά μου... Εγώ από μικρός και απ' την Αθήνα που ήμουν, που γεννήθηκα και μεγάλωνα εκεί είχαμε στο σπίτι δίσκους κρητικούς.

Ερ. Κατ' αρχήν από πού κατάγεστε;

Απ. Από Αποκόρωνα. Ο πατέρας μου είναι από Πλάκα Αποκορώνου, η μητέρα μου από Ξηροστέρني Αποκορώνου.

Ερ. Απ' το νομό Χανίων;

Απ. Απ' το νομό Χανίων.

Ερ. Ωστόσο μένετε στο Ρέθυμνο;

Απ. Ωστόσο μένω στο Ρέθυμνο τώρα εικοσιτέσσερα χρόνια.

Ερ. Μάλιστα.

Ερ. Νιώθετε ότι έχετε κάτι ρεδυμνιώτικο; Γιατί εδώ στο πρόγραμμα μας απασχολούν οι ρεδυμνιώτικες λύρες.

Απ. Ρεδυμνιώτικο... είχα τον δάσκαλό μου.

Ερ. Ο οποίος ήταν;

Απ. Ο Κώστας ο Μουντάκης.

Ερ. Μάλιστα.

Απ. Ήτανε... τα κομμάτια που έπαιξα, προσπάθησα να είναι στο ρεθυμνιώτικο στιλ. Έβαλα και τα δικά μας βέβαια, του Πλακιανού.

(Γελάει)

Ερ. Μάλιστα.

Ερ. Στο χωριό πότε πήγατε για πρώτη φορά;

Απ. Στο χωριό για πρώτη φορά πήγα το 1979. Για πρώτη φορά, καλοκαίρι.

Ερ. Μέχρι τότε ζούσατε πού;

Απ. Μέχρι τότε ήμουνα στην Αθήνα, ζούσα.

Ερ. Και η πρώτη επαφή με τη λύρα πώς έγινε;

Απ. Και η πρώτη επαφή με τη λύρα πώς έγινε; Είχα, ας πούμε, αυτά τα ακούσματα τα κρητικά από μικρός και όταν ήρθαμε εδώ πέρα, το 1981 μετακομίσουμε εδώ, ήμασταν δυο χρόνια εδώ πέρα, άκουσε η μητέρα μου το 1983, το καλοκαίρι, μια εκπομπή που είχε κάνει ο αείμνηστος ο Κώστας ο Μουντάκης στο ραδιόφωνο τότε και είχε κάποιους μαθητές του και είχε πει ότι έκανε μαθήματα εδώ στο Ρέθυμνο, στα Χανιά, στο Ηράκλειο και στην Αθήνα στα ωδεία και με ρώτησε. Μου λέει έτσι κι έτσι, «άκουσα τον Μουντάκη και κάνει αυτή τη δουλειά, θες να πας να μάθεις λύρα;», λέω «θέλω». Δεν το σκέφτηκα καθόλου και πήρα μια λύρα ενός ξαδέρφου μου, του Γιώργη του Γαλανάκη, να 'ναι καλά, η πρώτη λύρα που έπιασα στα χέρια μου και ξεκίνησα το Σεπτέμβρη του 1983.

Ερ. Στο Ρέθυμνο;

Απ. Στο Ρέθυμνο. Στο Ωδείο Ρεθύμνου με τον Κώστα τον Μουντάκη.

Ερ. Ο ξάδερφός σας αυτός ζούσε στο Ρέθυμνο;

Απ. Όχι, αυτός στην Αθήνα. Αυτός τώρα τέσσερα χρόνια έχει έρθει εδώ, είναι καθηγητής.

Ερ. Παίζει λύρα;

Απ. Όχι. Όχι. Για ποιον λέμε;

Ερ. Για τον ξάδερφό σας.

Απ. Για τον Γιώργο; Ναι, ναι, ναι αυτός είναι... μπερδεύτηκα. Αυτός είναι εδώ γέννημα - θρέμμα.

Ερ. Και ζει εδώ πέρα.

- Απ. Αποκορωνιώτης είναι και αυτός. Και ζει και παίζει επαγγελματικά. Παίζει πολλά χρόνια.
- Ερ. Με τη μουσική παράδοση των Χανίων πότε έρχεστε σε επαφή;
- Απ. Απ' την αρχή. Απ' την αρχή που ξεκίνησα γιατί είχα και τα ακούσματα τα από κει, όχι βέβαια τα κισσαμίτικα που λέμε, τη μεριά του βιολιού κι όλα αυτά, αλλά πιο πολύ τα δικά μας τα αποκορωνιώτικα και τα ρεθυμνιώτικα ακούσματα που... αυτά είναι σχεδόν τα ίδια. Δηλαδή όλοι οι καλλιτέχνες οι Αποκορωνιώτες εργότανε εδώ στο Ρέθυμνο και γλεντίζανε όπως και οι από δω πηγαίνανε στον Αποκόρωνα και γλεντίζανε. Δηλαδή και οι χοροί μας και οι μελωδίες είναι πολύ κοντά.
- Ερ. Εκεί παίζανε και λύρα και βιολί στον Αποκόρωνα;
- Απ. Στον Αποκόρωνα, λύρα.
- Ερ. Μόνο λύρα;
- Απ. Βιολιά είχαμε ελάχιστα. Ελάχιστα. Δηλαδή από τους πενήντα, ας πούμε, καλλιτέχνες που είναι τώρα, είναι τρία βιολιά.
- Ερ. Ποιοι είναι ή ήταν;
- Απ. Ποιοι είναι; Η Ασπασία η Παπαδάκη είναι η οποία παίζει και λύρα και βιολί, είναι... πώς λέγονται τώρα αυτοί; Αυτοί έχουνε και κέντρο τώρα, αλλά πώς λέγονται; Άλλος ένας παίζει βιολί. Δεν τους θυμάμαι, δεν τους θυμάμαι τους άλλους με τα ονόματα.
- Ερ. Καλά δεν πειράζει.
- Ερ. Εσείς καταρχήν κάνατε μάθημα με τον Κώστα τον Μουντάκη και σαφώς παίρνετε αυτό το ύφος το ρεθυμνιώτικο, έτσι;
- Απ. Ναι, ναι βέβαια.
- Ερ. Ύπήρχε όμως και μια επιρροή από το χανιώτικο δηλαδή είχατε συγχρόνως κάποια άλλη επιρροή;
- Απ. Όχι τόσο πολύ, όχι τόσο πολύ. Η επιρροή αυτή και μάλλον η προσαρμογή αυτή έγινε τώρα, τα τελευταία χρόνια λόγω των εκδηλώσεων που πήγαινα και εκεί κι εδώ και αναγκαστικά κάπως πρέπει να προσαρμοστείς όταν πας στα Χανιά να παίζεις χανιώτικα και όταν είσαι στο Ρέθυμνο να παίζεις ρεθυμνιώτικα.
- Ερ. Πότε νιώθετε έτοιμος να βγείτε πλέον και να παίξετε σε κόσμο;

- Απ. Οποιαδήποτε στιγμή.
- Ερ. Όχι, λέω σε ποια ηλικία, δηλαδή απ' τη στιγμή που αρχίσατε μαθήματα με τον Μουντάκη.
- Απ. Σε κόσμο έπαιξα μετά από δύο χρόνια που ξεκίνησα.
- Ερ. Σε ηλικία δηλαδή;
- Απ. Ήμουν τότε δεκατρία - δεκατέσσερα. Εκεί.
- Ερ. Και βγάλατε γλέντι;
- Απ. Ναι, είχα βγάλει. Ε, τώρα επαγγελματικά, ναι. Επαγγελματικά κανονικά ξεκίνησα το 1997. Πλέον σαν επαγγελματίας. Πιο πριν είχα παίζει και σε βαφτίσια και σε γάμους, είχα βγάλει γλέντια πιο πριν.
- Ερ. Μόνος σας;
- Απ. Με έναν άλλο λαουτιέρη, τον Κωστή τον Πιπεράκη.
- Ερ. Αλλά βγάλατε μόνος σας γλέντι, δεν υπήρχε και άλλος.
- Απ. Όχι, όχι, μόνος, μόνος, μόνος.
- Ερ. Ο δάσκαλος σας άκουσε;
- Απ. Ο δάσκαλος, όχι.
- Ερ. Άκουσε μετά; Ποιες ήταν οι συμβουλές ας πούμε όταν φτάσατε έτσι μόνος να βγείτε έξω να παίζετε;
- Απ. Συμβουλές δεν είχαμε κάτι ιδιαίτερο, απλά αυτό που μας έλεγε από την αρχή ότι να προσέχουμε τον χρόνο μας, να είμαστε στακάτοι και καθαροί σε αυτό που παίζουμε και να είναι όσο το δυνατόν σωστό κι αυτό που ακούει ο άλλος να καταλαβαίνει ότι είναι αυτό και δεν είναι κάτι άλλο.
- Ερ. Λίγο πιο λιανά αυτό μας το κάνετε;
- Απ. Λίγο πιο λιανά. Υπάρχουν, ας πούμε, πολλοί καλλιτέχνες, πολλοί συνάδελφοι που παίρνουν ας πούμε ένα συρτό και έτσι που το παίζουνε δεν μπορείς να καταλάβεις αν είναι αυτό ή το αλλάζουνε πολύ. Του αλλάζουνε πολύ τη μορφή, το χαλάνε πάρα πολύ.
- Ερ. Και δεν μοιάζει στον αρχικό σκοπό από τον οποίο προέρχεται;
- Απ. Ναι, ναι. Έχει αλλοιωθεί αρκετά.
- Ερ. Δηλαδή βάζουν περισσότερα πράγματα; Στολίδια και τέτοια;
- Απ. Βάζουν, βγάζουνε, γίνεται αυτή η αλλαγή. Δηλαδή Πρώτος Συρτός φερ' ειπείν τον οποίο αν ακούσεις τον Πρώτο συρτό που παίζει ο ένας

καλλιτέχνης και αν ακούσεις τον *Πρώτο* συρτό που παίζει ο άλλος καλλιτέχνης είναι τελείως διαφορετικά κομμάτια. Είπα τον *Πρώτο* που είναι πιο διαδεδομένος, τον ξέρουνε οι πάντες με τον τρόπο τους.

Ερ. Δηλαδή σας έλεγε ο Κώστας ο Μουντάκης ότι όταν παίζετε Σκορδαλό π.χ. πρέπει να ακούγεται Σκορδαλός;

Απ. Ε, βέβαια. Θα βάζεις τον χαρακτήρα σου, ο χαρακτήρας σου θα βγει ούτως ή άλλως, φαίνεται στο παίξιμό σου αλλά θα ξέρεις ότι αυτό είναι Σκορδαλός, αυτό είναι Χαρίλαος, αυτό είναι ξέρω 'γώ Καρεκλός ή οτιδήποτε.

Ερ. Η μέθοδος που ακολουθούσε ποια ήτανε; Πώς σας έβαλε σε αυτόν τον δρόμο;

Ερ. Μπράβο. Κατ' αρχήν ήξερε νότες ή το βιβλίο που έχουμε του γιου του, του Μάνου

του Μουντάκη, είναι του Μάνου του Μουντάκη και ο Κώστας ο Μουντάκης δεν ήξερε νότες;

Απ. Λοιπόν, ο Κώστας ο Μουντάκης έκατσε και έμαθε τις νότες που βρίσκονται απάνω στη λύρα, αλλά όταν τις έγραφε δεν τις έγραφε σε πεντάγραμμο, δεν τις έγραφε με μέτρα, δέκατα έκτα, με όγδοα κ.λπ. τα έγραφε... τους χαρακτήρες, ας πούμε το Ρε μας έγραφε το R.

Ερ. Θέλετε να μας το κάνετε;

Απ. Το σολ μας έκανε το S.

Ερ. Το σύμβολο το αγγλικό δηλαδή;

Απ. Μπράβο!

Ερ. Πού όμως; Πάνω στο πεντάγραμμο;

Απ. Όχι. Μας τα 'γραφε σε μια σειρά. Μας τα 'γραφε κόμματα, μας έγραφε, ναι. Λοιπόν τι να σας γράψω; Να σας γράψω ένα τραγουδάκι; Κάτι; Τι θέλετε να σας γράψω;

Ερ. Πώς θα σας δίδασκε εσάς ένα σκοπό;

Απ. Λοιπόν.

(Σημειώνει σε χαρτί)

Τον Αργαλειό, ας πούμε. Όλα αυτά είναι διέσεις.

Ερ. Δηλαδή με αγγλικούς χαρακτήρες έγραφε τις νότες του κομματιού χωρίς ρυθμό όμως, έτσι απλά, αλλά όσες ήταν κοντά τις νότες τις έβαζε δίπλα - δίπλα.

Απ. Ναι. Αυτό ήτανε. Κάτι τέτοιο, ας πούμε. Αυτός ήταν ο Αργαλειός, να το γράψω έτσι. Έτσι; Έτσι; Μας έγραφε αυτό και μετά έπιανε τη λύρα και μας έλεγε:

(Τραγουδάει τον Αργαλειό:

Λα, Σι, Λα, Σολ, Σολ, Φα, Φα, Ρε, Φα, Σολ, Λα, Σι, Ντο, Σι, Ντο, Σι, Λα, Σολ, Σι, Λα, Λα, Σολ, Φα).

Έτσι; Και ξανά. Και δώστου και ξανά δυο - τρεις φορές μας το 'δειχνε και μετά μας έλεγε «καθίστε να το παίξετε». Και μαζευόμασταν σε μια άκρη όσοι ήμασταν που ήταν να μάθουμε αυτό το κομμάτι και διαβάζαμε εκεί τις νότες και προσπαθούσαμε. Άλλοι το είχαμε ακούσει και το βγάζαμε πιο εύκολα, άλλοι που δεν το είχαν ακούσει, το ακούγανε μετά από τους υπόλοιπους. Το δείχναμε κ.λπ.

Ερ. Το 'παιζε ο ίδιος πρώτα;

Απ. Ναι. Πάντα.

Ερ. Το 'γραφε σε κασέτα;

Απ. Μας το 'γραφε στον πίνακα και μας το 'παιζε. Μερικά παιδιά κρατούσαν και κασετοφωνάκια και γράφανε τους σκοπούς. Εγώ ήμουνα ο πρώτος που τα 'πιανε επί τόπου. Δηλαδή από μικρός είχα πολύ καλό αυτί. Με το που το 'παιζε μια φορά, εγώ το είχα μάθει και μετά καθόνταν όλοι και μου λέγανε «δείξε μου το, δείξε μου το» και μαζευόμασταν εκεί καμιά τριανταριά άτομα που ήμασταν τότε μαζί και τους τα 'δειχνα.

Ερ. Κανένα άλλο σημάδι, ε;

Απ. Όχι. Αυτά.

Ερ. Αυτά είναι τονισμοί;

Απ. Αυτά είναι τονισμοί που χτυπάμε το πόδι μας.

Ερ. (Τραγουδάει):

Λα, Σι, Λα, Σολ, Σολ, Φα, Φα, Ρε, Φα, Σολ, Λα, Σι, Ντο...;

Αυτά είναι τονισμοί;

Απ. Ναι.

- Ερ. Πού χτυπάει το πόδι είναι αυτό;
- Απ. Ναι.
- (Τραγουδάει):
- Λα, Σι, Λα, Σολ, Σολ, Φα, Φα, Ρε, Φα, Σολ, Λα, Σι, Ντο, Σι, Ντο, Σι, Λα, Σολ, Σι, Λα, Λα, Σολ, Φα.
- Ερ. Και έβαξε και διέσεις;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Κι αυτές οι τελίτσες που έχετε εδώ δίπλα;
- Απ. Αυτό είναι το ίδιο που είναι ότι τραβιέται το Λα.
- (Τραγουδάει):
- Λα, Σι, Λα, Σολ, Σολ, Φα, Φα.
- Ερ. Μάλιστα. Έτσι; Κι εδώ το Ντο. Δηλαδή αυτά τα απλά πράγματα είχε μάθει για να μπορέσει να μας μεταδώσει αυτό που έπαιζε και αυτό που ήξερε.
- Ερ. Τις νότες πώς σας τις έδειχνε; Πάνω στη λύρα; Αυτό είναι το Ρε, αυτό είναι το Λα;
- Απ. Τις νότες μας είχε ζωγραφίσει, μας είχε σε μια κόλλα χαρτί, μας είχε ζωγραφίσει τη λύρα, τις τρεις χορδές και μας είχε γράψει απάνω πού είναι το Λα, πού είναι το Σι, πού είναι το Ντο και μάθαμε απάνω στη λύρα.
- Ερ. Μπορείτε να μας το σχεδιάσετε;
- Απ. Ναι, αμέ.
- Ερ. Χρειάζεστε χάρακα ή κάτι άλλο;
- Απ. Όχι, εντάξει. Λοιπόν, κάτσε να ξεκινήσουμε από εδώ να κάνουμε αυτό εδώ.
(Σχεδιάζει το σκαρίφημα της λύρας με τις νότες αλά Μουντάκη)
Εδώ είμαστε... την έχω θέβαια τη λύρα του ακόμα που μας είχε γράψει.
- Ερ. Τι εννοείτε την κλίμακά του;
- Απ. Αυτό ήταν η «κλίμακα λύρας» μας την έλεγε το οποίο το έχω ακόμα.
- Ερ. Έτσι την έλεγε; «Κλίμακα λύρας»;
- Απ. Ναι. Καλά εδώ είναι λίγο... εντάξει, λοιπόν, εδώ είναι η λύρα, ο καθαλάρης ο απάνω και εδώ είναι οι χορδές. Κατεβαίνουμε μία, δύο, τρεις. Και μας λέει: εδώ είναι μία, δύο, τρεις, τέσσερις τελείες που είχαμε συνήθως. Λοιπόν και έχουμε.

- Ερ. Αυτές οι τελείες πάνω στη λύρα;
- Απ. Κάποιες λύρες έχουνε, κάποιες δεν έχουνε. Άλλοι τις βάζουνε, άλλοι δεν τις βάζουνε.
- Ερ. Εσείς έχετε στη λύρα σας;
- Απ. Ναι, εγώ έχω. Καλά, αυτά είναι... εντάξει.
- Ερ. Τι συμβολίζουν αυτές οι τρύπες;
- Απ. Αυτές ήτανε οι τόνοι σ' αυτή τη χορδή. Οι τόνοι, μάλλον οι νότες απάνω σ' αυτή τη χορδή, οι θέσεις. Όταν βέβαια είχε γίνει αυτό κανονικά για να γίνουν σωστές, έπρεπε να μετρηθεί το όργανο, να δει πού είναι ο κάθε τόνος και μετά να μπει η τελίτσα αυτή. Συνήθως τις βάζαμε πριν να φτιαχτεί ακόμα το όργανο, όταν φτιάξαμε τη γλώσσα αυτή εδώ και βέβαια αυτές δεν ήταν σωστές. Δεν ήτανε οι θέσεις τους σωστές. Το 90% των οργάνων που ήτανε τότε, ήταν σε λάθος θέση αυτά. Οπότε αναγκαστικά έπρεπε να έχεις καλό αυτί για να ακούς τι παίζεις για να παίζεις σωστά.
- Ερ. Και όχι να βλέπεις το σημάδι.
- Απ. Και όχι να βλέπεις το σημάδι. Λοιπόν. Και έχουμε εδώ πέρα. Εδώ έχουμε τώρα το χέρι, εδώ πέρα και μας έκανε αυτό εδώ, τα δάκτυλα εδώ. Λοιπόν...
- Ερ. Ζωγράφιζε δηλαδή μια παλάμη.
- Απ. Ναι. Λοιπόν και μας γράφει εδώ...
- Ερ. Ποιο χέρι;
- Απ. Το αριστερό πάντα.
- Ερ. Εκτός αν ο άλλος ήτανε αριστερόχειρας.
- Απ. Ναι. Και μας γράφει Λα, Μι, Σι.
- Ερ. Με τη φορά όπως θα πιάνατε τη λύρα έτσι;
- Απ. Ναι, ναι. Λα, Μι, Σι - Σι, Φα, Ντο, Σολ, Ρε και Ρε, Λα, Μι. Που σημαίνει τι; Το κάθε δάκτυλο έχει αυτές τις νότες. Δηλαδή αυτό το δάκτυλο παίζει στη Λα εδώ. Παίζει Λα όταν είναι σε αυτή τη χορδή. Στην πρώτη, αυτή είναι η ψηλή. Έτσι; Η ψηλή, η μεσαία και η χοντρή, η Λα, Ρε, Σολ. Μι παίζεις στη μεσαία και Σι παίζεις στη χοντρή και μας έλεγε «αυτά θα τα ξέρετε, νερό, θα τα μάθετε». Αυτή ήτανε η «κλίμακα της λύρας», να μάθουμε κάθε νότα πού ήτανε στη λύρα απάνω.
- Ερ. Πόσο καιρό έπαιρνε αυτό το πράγμα να το μάθετε; Το σύστημα αυτό;

- Απ. Ανάλογα, ανάλογα.
- Ερ. Ένα χρόνο, δύο;
- Απ. Ανάλογα. Εγώ το ‘μαθα μέσα σε δέκα μέρες, το ‘χα μάθει εγώ δηλαδή το θυμόμουν απ’ έξω, δεν είχα πρόβλημα. Άλλοι κάναν και δύο μήνες να το μάθουνε. Εμένα μ’ άρεσε το όργανο και τα ρούφαγα σαν σφουγγάρι όλα, τα πάντα, ό,τι άκουγα, ό,τι έβλεπα.
- Ερ. Με το δοξάρι τι έλεγε;
- Απ. Με το δοξάρι. Με το δοξάρι ξεκινούσαμε τρεις ασκήσεις τα οποία όλα πάλι μας τά ‘δειχνε. Μία ήτανε... να σας δείξω;
(Σηκώνεται και φέρνει τη λύρα).
- Ερ. Από πού την έχετε αγοράσει τη λύρα σας;
- Απ. Αυτή είναι από τον Γιώργο τον Παπαλεξάκη και είναι το 1997.
- Ερ. Από το Ρέθυμνο;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Έχει ακόμα οργανοποιείο;
- Απ. Έχει.
- Ερ. Πού είναι;
- Απ. Δημακοπούλου είναι. Στην αρχή, κοντά στη Μεγάλη Πύρτα. Λοιπόν, μια άσκηση είναι αυτή:
(Παίζει λύρα).
Δηλαδή πατάμε με το δοξάει δύο - δύο τις χορδές πρώτα Λα - Ρε όλη η δοξαριά από τη μια άκρη στην άλλη του δοξαριού και μετά Ρε - Σολ πάλι μαζί πάλι απ’ τη μια μεριά μέχρι την άλλη του δοξαριού. Αυτή ήταν η πρώτη άσκηση.
Η δεύτερη ήτανε διακεκομμένη. Είναι το ίδιο, αλλά με διακοπή στη μέση.
Δηλαδή:
(Παίζει λύρα).
Αυτή ήταν η δεύτερη άσκηση με το δοξάρι και η τρίτη ήταν αυτή, Σολ - Λα - Λα - Λα το λέγαμε:
(Παίζει λύρα).
Αυτή ήταν η τρίτη άσκηση και μετά ξεκινάγαμε τα δάχτυλα και αρχίζαμε:
(Παίζει λύρα και τραγουδάει):

Σολ, Λα, Σι, Ντο, Ρε, Μι, Φα (παίξει Φα#), Σολ, Λα, Σι, Ντο, Ρε, Μι

(Και κατεβαίνει):

Μι, Ρε, Ντο, Σι, Λα, Σολ, Φα, Μι, Ρε, Ντο, Σι, Λα, Σολ.

Αυτή ήταν η άσκηση. Έπρεπε να λέμε και τη μελωδία, τις νότες όσοι μπορούσαν να τις πούνε στον κανονικό τόνο τις λέγανε, όσοι δεν μπορούσαν απλά λέγανε Σολ, Λα, Σι, Ντο, Ρε και... έτσι.

Ερ. Και σε κάθε νότα αλλάζανε τη φορά του δοξαριού.

Απ. Ναι.

Ερ. Η έκταση είναι από Σολ μέχρι Μι;

Απ. Ναι.

Ερ. Υπάρχει κανένα κόλπο για να φτάσεις πιο ψηλά απ' το Μι;

Απ. Κατεβαίνεις εντάξει. Κατεβάζεις και μέχρι Σολ και μέχρι Λα πάει. Όποιοι μπορούν, όσοι έχουν έτσι...

Ερ. Αυτί.

Απ. Ναι. Όχι, πιο πολύ θέμα εξάσκησης είναι, είναι και το αυτί γιατί κάπου αλλάζουν. Από εδώ και κάτω αλλάζουν και οι αποστάσεις. Δηλαδή για να πας στο Φα ας πούμε κατεβαίνεις εκεί λίγο, μετά το Σολ είναι εκεί. Δεν είναι εκεί κάτω. Μικραίνει η απόσταση, αλλάζει το... Έτσι;

(Παίξει λύρα).

Ερ. Άλλο κούρδισμα σας έδειχνε εκτός από αυτό το...;

Απ. Όχι. Αυτό μας έδειχνε.

Ερ. Ποιο είναι αυτό;

Απ. Το Λα - Ρε - Σολ. Είναι η Λα, η Ρε και είναι και η Σολ.

Ερ. Κανένα άλλο κούρδισμα;

Απ. Άλλο κούρδισμα, όχι. Απλά αυτό που κάνουμε εμείς, προσαρμόζουμε το όργανο λίγο με τη φωνή. Δηλαδή κάποιος είναι πιο ψηλά; Συνήθως πιο ψηλά είναι οι φωνές και κουρδίζουμε Λα δίσση, Ρε δίσση, Σολ δίσση. Ναι. Σπάνια κουρδίζουνε και Σι, ένα τόνο απάνω.

Ερ. Έχουμε παρατηρήσει και μισό τόνο κάτω.

Απ. Κουρδίζουνε και μισό τόνο κάτω, ανάλογα τη φωνή. Αν δούμε ότι δεν μπορούνε να βγούνε σε αυτές τις νότες, προσαρμόζουνε και λίγο τα όργανα.

Συνήθως Λα ή Λα δίσση κουρδίζουμε. Συνήθως. Τα περισσότερα συγκροτήματα δηλαδή Λα ή Λα δίσση.

Ερ. Εσείς πώς κουρδίζετε; Με το αυτί ή με το όργανο;

Απ. Και με το αυτί και με το όργανο. Με το όργανο βέβαια είναι...

Ερ. Ο δάσκαλος τι έκανε; Ο Μουντάκης;

Απ. Ο δάσκαλος τι έκανε. Είχαμε ένα πιάνο, πολλές φορές ήταν και ξεκούρδιστο και έπιανε το Λα του πιάνου και μας κούρδιζε τση λύρες.

Ερ. Ήταν ομαδικό το μάθημα;

Απ. Ναι.

Ερ. Πόσα παιδιά περίπου;

Απ. Παιδιά... ήταν καιρός που πηγαίναμε εβδομήντα.

Ερ. Εβδομήντα παιδιά πού...;

Απ. Στο ωδείο ήμασταν, στην αίθουσα ήμαστε όλα μαζί, τα οποία ήμασταν μοιρασμένα σε δυο - τρία τμήματα. Ήταν οι αρχάριοι, οι μεσαίοι ξέρω 'γω και οι προχωρημένοι. Κάπως έτσι πηγαίναμε.

Ερ. Και ένα τμήμα έτσι είχε πόσα παιδιά;

Απ. Γύρω στα είκοσι - είκοσι πέντε, τριάντα παιδιά, ανάλογα, ήτανε. Αυτό βέβαια που είναι λυπηρό, δεν ξέρω, είναι ότι δεν έβγαλε κανέναν άλλο επαγγελματία λυράρη. Από τα τόσα παιδιά δεν έχει βγει κανείς απ' το Ρέθυμνο.

Ερ. Γιατί νομίζετε αυτό;

Απ. Δεν το ξέρω. Αυτό δεν το ξέρω. Τα περισσότερα παιδιά τα ζορίζανε οι γονείς τους να πάνε να μάθουν όργανο, όχι ότι θέλανε. Και δεν συνέχισε κανείς. Δηλαδή ελάχιστοι είναι που παίζουνε ακόμα μόνο γι' αυτούς, ας πούμε, για την παρέα τους. Ή είναι κάποιοι που είναι οι δουλειές τους τέτοιες που δεν τους επιτρέπουνε, δεν έχουνε ώρα ελεύθερη.

Ερ. Όταν σας έδειχνε τους σκοπούς σας μιλούσε ποτέ για άλλους καλλιτέχνες ή για τον τρόπο που παίζουν άλλοι καλλιτέχνες;

Απ. Όχι.

Ερ. Όχι, έτσι;

Απ. Μας έλεγε αυτός ο σκοπός είναι, μας έλεγε αν είναι, τι σκοπός είναι, αν είναι Χανιώτικος ή αν είναι κάποιου...

- Απ. Όχι, μόνο λύρα. Μόνο λύρα. Μόνο λύρα. Από εκεί και πέρα ο καθένας είχε τα ακούσματά του. Όσοι ήτανε, άλλοι ντρεπόντανε, οι περισσότεροι δηλαδή δεν τραγουδούσανε καθόλου, ντρεπόντανε τότε.
- Ερ. Σε ποιο ωδείο εσείς πήγατε και τον είχατε δάσκαλο;
- Απ. Εδώ στο Ωδείο Ρεθύμνου.
- Ερ. Δημοσικό Ωδείο ήτανε ή όχι;
- Απ. Στο Ελληνικό Ωδείο.
- Ερ. Ελληνικό Ωδείο.
- Ερ. Ποιες χρονιές τον είχατε δάσκαλο; Από πότε μέχρι πότε;
- Απ. Εγώ πήγαινα από το 1983 μέχρι το 1987. Πήγαινα τέσσερα χρόνια.
- Ερ. Σε γλέντια τον ακούγατε;
- Απ. Αυτό είναι το παράπονό μου. Δεν τον άκουσα ποτέ, ποτέ δεν τον άκουσα σε γλέντι.
- Ερ. Γιατί;
- Απ. Γιατί εντάξει... ο πατέρας μου δεν ήτανε άνθρωπος που κυνηγούσε τα γλέντια και ξέρω 'γω εντάξει, και δεν πηγαίναμε τακτικά.
- Ερ. Εκείνος ήθελε να πηγαίνουν μαθητές;
- Απ. Αυτός δεν είχε πρόβλημα. Άμα πήγαινες το πολύ - πολύ θα σ' έβαζε να παίξεις κιόλας. Αλλά από κεί και πέρα αυτό είναι το παράπονό μου, ότι δεν τον είχα ζήσει έτσι σε γλέντι, να δω τι έκανε, να δω... πώς, ποτέ, μόνο σε συναυλίες.
- Ερ. Σε συναυλίες έπαιζε... έχω μια απορία τώρα: σας ακούσαμε μέσα και παίζετε κάπως γρήγορα...
- Απ. Ναι.
- Ερ. ... κάποιους σκοπούς, τα συρτά, τα πεντοζάλια κι αυτά τα παίζετε σε μια ταχύτητα γρήγορη ή και το τραγούδι σας έτσι είναι γρήγορο, τη μια μαντινάδα τη λέτε κοντά στην άλλη και τα λοιπά. Ο Μουντάκης το έκανε ή το πρότεινε, ας πούμε, σ' εσάς;
- Απ. Το 'κανε. Το 'κανε.
- Ερ. Είναι κάτι που το ακολουθείτε λόγω του δασκάλου σας, που το 'χατε ακούσει ή είναι κάτι δικό σας;

- Απ. Εντάξει και λόγω του δασκάλου μου και λόγω της προσαρμογής. Με το χορευτή, βασικά. Δηλαδή προσαρμόζεσαι με τον χορευτή. Εδώ παίρνεις ένα ρυθμό και πας με αυτόν. Παίρνεις ένα ρυθμό που είσαι άνετος εσύ, δεν σε ζορίζει, ούτε γρήγορα ούτε τέτοιο και πιάνεις αυτό.
- Ερ. Γιατί παίζετε έτσι πιο γρήγορα από κάποιους άλλους; Αυτή είναι η αίσθησή μου, ως ξένης, ας το πω έτσι;
- Απ. Είναι πιο πολύ το χανιώτικο στιλ αυτό.
- Ερ. Το κισσαμίτικο;
- Απ. Καλά το κισσαμίτικο είναι πολύ γρήγορο, πάρα πολύ γρήγορο, καμιά σχέση. Αυτό είναι το δικό μας το αποκορωνιώτικο στιλ. Αυτό. Επειδή έχουν αρχίσει κι εδώ και υπάρχει αυτή η επιρροή, ακόμα υπάρχει αυτή με τον Αποκόρωνα κι εδώ, σε γλέντια επειδή δεν είναι όλοι πολλές φορές απ' το ίδιο χωριό παίζουμε τον ένα σκοπό γρήγορα τον άλλο τον παίζουμε αργά. Ανάλογα το πώς χορεύει ο χορευτής. Δηλαδή όταν είναι και καλός ο χορευτής σου λύνει τα χέρια. Σου λύνει τα χέρια. Είτε γρήγορα, είτε αργά όπως και να χορεύει, αν είναι καλός ο χορευτής, δεν έχεις κανένα πρόβλημα. Είναι θέμα προσαρμογής.
- Ερ. Ο καλός ο χορευτής πού φαίνεται; Σε ποιους σκοπούς όταν χορεύει; Σε συρτό;
- Απ. Παντού, παντού. Ο καλός ο χορευτής έχει χρόνο. Έχει χρόνο. Αν δεν έχει χρόνο ό,τι και να κάνει... Ο χρόνος είναι τα πάντα.
- Ερ. Εσείς παίζετε καλύτερα όταν έχετε μπροστά σας χορευτές και χορεύουνε;
- Απ. Όταν έχω μπροστά μου καλούς χορευτές πετάω. Πετάω μαζί τους. Βέβαια. Σου λύνουνε τα χέρια, γίνεσαι άλλος... είναι άλλο πράγμα. Ακούς άλλη μουσική, είναι άλλο πράγμα απ' το να 'χεις κάποιους και να προσπαθείς να τους θρεις και ου και α, και ξέρω 'γω έτσι. Γιατί το όλο αυτό και η λύρα και το λαούτο και ο χορευτής είναι ένα πράγμα. Αυτά τα τρία είναι το Α και το Ω για να πεις ότι θα θγεις σ' ένα γλέντι για να πεις ότι θα διασκεδάσει ο κόσμος, για να πεις ότι θα γίνουν τα πάντα. Εάν λείπει ο καλός χορευτής δεν γίνεται εύκολα. Δεν δένει. Δεν μπορείς να παίζεις.
- Ερ. Δισκογραφία έχετε κάνει;
- Απ. Όχι, όχι.

- Ερ. Γιατί ήθελα να ρωτήσω πώς αντιδράτε στο στούντιο;
- Απ. Όχι, όχι. Εδώ ουσιαστικά ήταν η πρώτη φορά που έκανα ηχογράφιση σε στούντιο.
- Ερ. Και αισθανθήκατε ότι παίζατε διαφορετικά;
- Απ. Όχι, εντάξει, απλά έπαιζα με τον δικό μου ρυθμό.
- Ερ. Θα παίζατε πιο γρήγορα δηλαδή σ' ένα γλέντι;
- Απ. Ανάλογα το γλέντι. Αν ήταν ας πούμε στη Κίσαμο; Ου! Φωτιές! Θα παίζαμε τον Πρώτο συρτό και θα είχαμε γίνει μούσκεμα από τον ιδρώτα. Αν ήταν παράδειγμα κάπου στον Αη-Βασίλη ή στο Αμάρι εκεί παίζεις αργά - αργά. Αργά.
- Ερ. Ο Μουντάκης ως τεχνική ήταν πιο γρήγορος από τον Σκορδαλό, ας πούμε;
- Απ. Ήτανε γρήγορος. Ήτανε γρήγορος.
- Ερ. Είχε αυτό το χαρακτηριστικό;
- Απ. Το είχε. Αυτός είχε πολλές επιρροές από Χανιά και πολλά δάκτυλα. Δεν τα έπαιζε τόσο απλά τα κομμάτια. Και γρήγορα.
- Ερ. Κάτι το οποίο προσθέσατε εσείς στην τεχνική σας και σας ξεχωρίζει ως λυράρη υπάρχει;
- Απ. Είναι ο τρόπος παιξίματος, τώρα δεν μπορώ να το εξηγήσω.
- Ερ. Μπορεί να περιγραφεί κάπως αυτό;
- Απ. Δεν μπορεί. Είναι το πώς παίζω, τώρα δεν μπορώ να το εξηγήσω...
- Ερ. Δηλαδή κάτι που κάνετε εσείς και δεν το βλέπετε σε ένα φίλο σας που παίζει και λύρα;
- Απ. Εντάξει τώρα. Άμα ακούσουνε ξέρουν ότι είναι ο Βολακάκης. Τελείωσε. Όσοι με ξέρουνε, λένε αυτός είναι, αλλά αυτό το πώς είναι, είναι ο τρόπος παιξίματος. Τώρα δεν μπορώ να το εξηγήσω. Δεν μπορώ να το εξηγήσω.
- Ερ. Δεν υπάρχει κάτι εμφανές στοιχείο.
- Απ. Εμφανές κάτι, όχι.
- Ερ. Είπαμε προηγουμένως για τους χορευτές. Σήμερα δεν είχατε τον λαουτιέρη σας ή τους λαουτιέρηδες μαζί σας και σας συνόδεψε στο λαούτο ο κύριος Κωστής Ανδρουλάκης.
- Απ. Και τον ευχαριστώ γι' αυτό.
- Ερ. Και παίζετε για πρώτη φορά μαζί;

- Απ. Ναι. Ενώ γνωριζόμαστε πολλά χρόνια, έχουμε σμίξει σε εκδηλώσεις, αλλά παίζουμε με τα συγκροτήματά μας ο καθένας. Ήταν η πρώτη φορά που κάτσαμε να παίξουμε μαζί και οπωσδήποτε και το δέσιμο δεν ήταν σωστό και κάπου έπρεπε δηλαδή λίγο προσοχή και από μένα και από αυτόν στο να συγχρονιστούμε.
- Ερ. Υπάρχει κάποιον κώδικας επικοινωνίας μεταξύ του λυράρη και του λαουτιέρη; Ειδικά όταν δεν γνωρίζονται κιόλας όπως τώρα;
- Απ. Βασικά ας πούμε μερικά κομμάτια όπως αυτά του Πλακιανού που έπαιξα, που δεν τα είχε ξανακούσει, τα 'παιξα, τα άκουσε δυο φορές. Εντάξει, στα γυρίσματα κάνω κάπως λίγο ένα σταμάτημα ή... κάνω κάτι τέτοια που καταλαβαίνει ο λαουτιέρης ότι εδώ θα γυρίσει, θα κάνει κάτι, ας πούμε.
- Ερ. Ποιες είναι αυτές οι χαρακτηριστικές κινήσεις που κάνει ένας λυράρης ώστε ο λαουτιέρης να καταλάβει ότι αλλάζει σκοπό, ότι παραμένει στο σκοπό;
- Απ. Συνήθως τραβάς ας πούμε την τελευταία νότα ή κάνεις κάποια παύση.
- Ερ. Και εκείνος τι κάνει εκείνη την ώρα;
- Απ. Οπότε εκείνη την ώρα παραμένει στη φωνή. Αν παίζουμε ας πούμε στο Λα, μένει στο Λα και παίζει όχι σόλο πλέον, μπάσο, μέχρι να μπω εγώ, ας πούμε, στο κομμάτι που θέλω και μετά συνεχίζει πάλι κανονικά. Ή όταν δεν ξέρει, άμα παίζω ένα γύρισμα τρεις - τέσσερις φορές, αν δεν το ξέρω αυτό, όταν υπολογίζω να παίζω την τρίτη φορά, μετά κρατάει μπάσο μέχρι να αλλάξω το γύρισμα ή το σκοπό και μετά ξαναπαίρνει πάλι με σόλο.
- Ερ. Ακούει δηλαδή μια φορά και μετά παίζει το σόλο.
- Απ. Ναι. Δηλαδή συνήθως το γύρισμα γίνεται και ο λαουτιέρης κρατάει πάσο.
- Ερ. Εσείς συνεργάζεστε με συγκεκριμένα άτομα;
- Απ. Εγώ, ναι.
- Ερ. Με ποιους;
- Απ. Συνήθως φροντίζω να 'χω μόνιμα όργανα. Τώρα αυτόν τον καιρό είμαι με τον Μανιαδάκη τον Μανώλη και τον Καραπιδάκη τον Νίκο, οι οποίοι είναι και αυτοί παλιοί λαουτιέρηδες, καλοί. Ο Καραπιδάκης τραγουδάει κιόλας. Και αυτό είναι βέβαια και πολύ καλύτερο και στο γλέντι και... Στο γλέντι ουσιαστικά γιατί και ξεκουράζεσαι, δεν τραγουδάς συνέχεια μόνος

σου όλη νύχτα. Υπάρχει το αντικριστό, αυτό το ότι θα πει μια μαντινάδα, θα πεις κάποια άλλη, θα γίνει έτσι ένα παιχνίδι μεταξύ σας. Είναι τελείως διαφορετικά όταν τραγουδάει ένας, δηλαδή κάπου θα βοηθήσει, θα πει ένα τραγούδι αυτός, ένα γύρισμα, το άλλο εγώ...

Ερ. Δυο λαουτιέρηδες είναι;

Απ. Δυο λαουτιέρηδες.

Ερ. Κιθάρα έχετε;

Απ. Όχι.

Ερ. Περισσότερα λαούτα θέλατε να έχετε;

Απ. Όχι, καλά είναι τα δύο.

Ερ. Ένα;

Απ. Το ένα είναι σόλο και το άλλο είναι μπάσο, συνήθως.

Ερ. Αν είχατε έναν;

Απ. Αν είχα έναν, εντάξει δεν υπάρχει πρόβλημα, αλλά το ένα πρέπει να είναι καλό. Πρέπει να είναι καλό. Έτσι;

Ερ. Σε ποιες περιοχές έχετε παίξει;

Απ. Χανιά και Ρέθυμνο.

Ερ. Στην πόλη ή και σε χωριά;

Απ. Όχι, σε χωριά. Και στην πόλη και σε χωριά και παντού. Και σε γάμους, σε πανηγύρια, σε βαφτίσια, σε εκδηλώσεις άλλες.

Ερ. Οι Χανιώτες πώς σας βλέπουν; Ως Χανιώτη ή ως Ρεθυμνιώτη όσον αφορά στο μουσικό ύφος;

Απ. Οι Χανιώτες με βλέπουνε σαν Ρεθυμνιώτη γιατί δεν είμαι ακριβώς... δεν παίζω ακριβώς σαν χανιώτικα, όπως και οι Ρεθυμνιώτες με βλέπουνε σαν Χανιώτη, γιατί δεν παίζω ακριβώς τα ρεθυμνιώτικα.

(Γελάει)

Ερ. Μπέρδεμα!

Απ. Εντάξει, εγώ είμαι στη μέση.

Ερ. Εσείς πώς νιώθετε;

Απ. Εγώ νιώθω καλά.

(Γελάει)

- Εγώ είμαι Αποκορωνιώτης. Εγώ είμαι Αποκορωνιώτης, εγώ παίζω το αποκορωνιώτικο στίλ πιο πολύ. Εντάξει. Προσαρμόζεσαι.
- Ερ. Διαφορετικά παίζετε όταν παίζετε στα Χανιά, διαφορετικά παίζετε όταν παίζετε στο Ρέθυμνο;
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Τι διαφορετικό κάνετε;
- Απ. Τι διαφορετικό κάνω; Εδώ στο Ρέθυμνο παίζω πιο αργά και πιο απλά. Όσο το δυνατό, δηλαδή. Πιο αργά και πιο απλά. Στα Χανιά πιο γρήγορα και πιο πολλά γεμίσματα, έτσι δάχτυλα πολλά, τριλίτσες, βιμπράτα, πιο πολλά γεμίσματα.
- Ερ. Τους ίδιους σκοπούς περίπου παίζετε; Το ίδιο ρεπερτόριο;
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Απλά είναι ο τρόπος διαφορετικός του παιζίματος.
- Απ. Απλά εδώ παίζω πιο πολύ ρεθυμνιώτικα συρτά, εκεί παίζω πιο πολύ χανιώτικα. Χωρίς να σημαίνει ότι εκεί δεν παίζω ρεθυμνιώτικα ή εδώ χανιώτικα. Έτσι; Απλά είναι ο τρόπος, είναι η ταχύτητα το πιο βασικό από όλα γιατί εδώ χορεύουνε πιο αργά, εκεί χορεύουνε πιο γρήγορα. Και όσο πιο δυτικά πας, τόσο πιο γρήγορα πρέπει να παίζεις.
- Ερ. Η ταχύτητα στο βιολί, όταν παίζετε τον πρώτο συρτό είναι πιο μεγάλη απ' ό,τι στη λύρα; Έτσι όπως ακούτε ένα βιολάρη που παίζει;
- Απ. Οι βιολάτορες παίζουν πιο γρήγορα. Όλα, όλα, όλους τους σκοπούς.
- Ερ. Βοηθάει το όργανο δηλαδή σ' αυτό, στην ταχύτητα;
- Απ. Όχι, όχι. Δεν έχει να κάνει με το όργανο, έχει να κάνει με τον τρόπο.
- Ερ. Δηλαδή και βιολί να παίζατε εσείς, με την ίδια ταχύτητα θα το παίζατε, έτσι;
- Απ. Ναι, ναι. Είναι και ο τρόπος που χορεύουνε.
- Ερ. Όταν παίζετε εσείς, ας πούμε, ξεκινάτε... ξεκινάει ο χορός σε ένα πανηγύρι, ποιο χορό, ποιο σκοπό θα παίζετε πρώτο;
- Απ. Συνήθως η πρώτη μας παραγγελία είναι Πρώτος. Ο Πρώτος συρτός που λέμε. Συνήθως. Τώρα άμα δεν έχουμε παραγγελία με κάποιο συρτό, με κάποιο τραγούδι θα ξεκινήσουμε έτσι σιγά - σιγά και όσο πάμε ανεβαίνουμε.

Ερ. Παρατηρώ τώρα ιδιαίτερα τους νέους λυράρηδες ότι στο μέσον του προγράμματος, όσες φορές έτσι έχω πάει σε κρητικό μαγαζί, σταματάνε τα κρητικά και παίζουν νησιώτικα. Δηλαδή παίζουν ένα διάστημα ενός δεκαλέπτου, ενός τετάρτου που παίζουν Κονιτόπουλου, παίζουν. Το κάνετε εσείς αυτό;

Απ. Ναι.

Ερ. Αυτό γιατί... πώς καθιερώθηκε;

Απ. Αυτό πώς καθιερώθηκε. Είναι πολλοί, πολλές φορές επειδή είναι πολύς ο κόσμος, πάνε κι έρχονται, άλλοι μένουν εδώ, άλλοι μένουν εκεί... δεν είναι πια Ρεθυμνιώτες, Χανιώτες ή Ξεροστεριανοί Ξεροστεριανοί ας πούμε είναι και από Βέροια, έχει γίνει αυτό το μπερδεμα, είναι πολλές φορές που θέλουν κάποιοι να χορέψουν και από τα δικά τους. Οπότε στο παραγγέλνουνε και τα παίζεις.

Ερ. Τσάμικα παίζετε;

Απ. Ναι.

Ερ. Στη λύρα;

Απ. Ναι.

Ερ. Ποια παίζετε;

Απ. Ένας αητός καθότανε, Παπαλάμπραινα, την Ιτιά, ναι, κάτι τέτοια τώρα, ντάξει.

Ερ. Σας τα ζητήσανε και τα μάδατε ή εσείς θέλατε να τα μάδατε;

Απ. Αυτά τα μάδα εγώ απ' το Μουντάκη τα είχα μάδει.

Ερ. Τα 'παιζε και ο Μουντάκης δηλαδή;

Απ. Ναι. Μας τα 'χε μάδει... και τ' άλλα απ' τον Μουντάκη τα είχα ακούσει και τα μάδα. Πριν τρία χρόνια έπαιξα σε ένα γάμο που ήταν οι μισοί από πάνω από Βόρεια Ελλάδα και θέλανε κομμάτια από κει κι έκατσα, έψαξα εδώ cd διάφορα και έβγαλα διάφορα κομμάτια, ας πούμε. Το Μήλο μου κόκκινο, κάτι τέτοια δικά τους και ευχαριστηθήκανε οι ανθρωποι. Δηλαδή αυτό το κάνω.

Ερ. Προσαρμόζετε το ρεπερτόριο σας.

- Απ. Ρωτώ. Όταν είναι από κάπου άλλου, δεν είναι από εδώ ρωτάω από πού είναι, αν έχουν κάποια προτίμηση, κάποια κομμάτια, θέλουν να ακούσουνε ξέρω ‘γώ, και κοιτάζω τι μπορώ να κάνω για να τους ευχαριστήσω.
- Ερ. Σας αρέσει όταν η λύρα παίζει έντεχνα κομμάτια;
- Απ. Η λύρα μ’ αρέσει όταν παίζει καλά και σωστά. Οτιδήποτε παίζει, αρκεί να παίζει σωστά. Το ότι θα ακούσω ένα λαϊκό ας πούμε, ή να πεις... δεν ταιριάζει έτσι με το όργανο, αλλά όταν παίζεις σωστά, ναι, δεν το κατακρίνω αυτό.
- Ερ. Κάνετε συγκεκριμένα δεσίματα σε σκοπούς; Όταν παίζετε ένα συρτό, ας πούμε;
- Απ. Όχι.
- Ερ. Ή υπάρχει μια σειρά που λέτε από εδώ θα το πάω πάλι εκεί, εκεί, εκεί, εκεί... Το έχετε μέσα στο μυαλό σας ότι αυτό θα μ’ οδηγήσει εκεί, το άλλο εδώ;
- Απ. Ναι, μόνο που δεν είναι μία σειρά. Είναι δυο, τρεις, πέντε σειρές σε κάθε κομμάτι ας πούμε, έχω να μπω εδώ, έχω να μπω εκεί, έχω να μπω εκεί, πού θα πάω;
- Ερ. Έχετε πόρτες ας πούμε και διαλέγετε ανάλογα.
- Απ. Ναι. Εκεί. Δυο, τρεις, πέντε ανάλογα και ανάλογα μπαίνω και γίνεται.
- Ερ. Πώς καθορίζετε ποια πόρτα διαλέγετε;
- Απ. Ο τόνος, βασικά.
- Ερ. Ναι, αλλά άμα είμαστε μπροστά σε τρεις πόρτες σημαίνει ότι...
- Απ. Είναι και οι τρεις συνεχίζουν το ίδιο, το Ρε ματζόρε ας πούμε.
- Ερ. Ναι, αλλά αν θα μπειτε εδώ ή εδώ ή εκεί αυτό από πού εξαρτάται;
- Απ. Αυτό εξαρτάται από μένα, αυτό εξαρτάται από το πού παίζω ας πούμε, γιατί μπορεί να είναι ένας σκοπός που είναι ξέρω ‘γώ κισσαμίτικος, μπορεί να είναι ένας άλλος σκοπός που είναι αμαριώτικος. Άμα παίζω στο Αμάρι, θα μπω στον Αμαριώτικο. Λέω τώρα ένα παράδειγμα, έτσι;
- Ερ. Ναι, ναι. Εξαρτάται και από το μέρος, έτσι;
- Απ. Εξαρτάται από το μέρος που παίζετε, από τους χορευτές.
- Ερ. Βέβαια.
- Ερ. Ας πούμε ο Πρώτος.

- Απ. Ή ο χορευτής όπως χορεύει μπορεί να μου πει παίξε τον Άνεμο του Σκορδαλού.
- Ερ. Εκείνη την ώρα κάνετε ένα γύρισμα και μπαίνετε.
- Απ. Κάνω ένα γύρισμα εκεί και μπαίνω στον Άνεμο.
- Ερ. Ωραία. Και μετά δεν μιλάει κανένας, ας πούμε. Μετά τι γίνεται;
- Απ. Μετά δε μιλάει κανένας. Εγώ συνεχίζω. Θα μπω σε ένα κάποιο κομμάτι άλλο του Σκορδαλού, ας πούμε. Όταν δω ότι τους αρέσει, ευχαριστιούνται, συνεχίζω, πάω προς αυτήν την κατεύθυνση, αν δω ότι ντάξει, απλά χορεύουνε και δεν... αυτό, αλλάζω και πάω κάπου αλλού. Ανάλογα την αντίδραση, προχωράω.
- Ερ. Έχει τύχει να σας ζητήσουν κάτι και να μην ξέρετε τον σκοπό;
- Απ. Ναι, έχει τύχει.
- Ερ. Εκεί τι γίνεται;
- Απ. Εκεί τι γίνεται; Αν τον ξέρει ο λαουτιέρης, μπορώ να τόνε βγάλω. Δηλαδή εντάξει λίγο - πολύ όλους τους σκοπούς τους έχω ακούσει. Έτσι; Μπορεί πολλές φορές να μην θυμάμαι, κάπου να μπερδευτώ ή κάτι να γίνει. Αν δεν το ξέρει και δεν μπορώ να το θυμηθώ, του λέω «κάποιο άλλο να παίξω ή να πω» ξέρω 'γω κάτι. Ή μια φορά μου 'χε έρθει, μου 'χε τύχει ένας να του παίξω ένα σκοπό, εθυμόμουνα τη μαντινάδα και δεν θυμόμουνα το σκοπό. Καθόλου. Και ερχόταν και μου το λέει και μου το ξαναλέει και δεν μου ερχόταν, και ερχόταν, ερχόταν, ερχόταν, ερχόταν κάποια στιγμή έπαιξα ένα άλλο σκοπό κι έβαλα αυτή τη μαντινάδα και ο άνθρωπος ευχαριστήθηκε.
- Ερ. Επομένως ήθελε τη μαντινάδα να ακούσει περισσότερο παρά το σκοπό.
- Απ. Αυτοί λοιπόν πιο πολύ οι περισσότεροι ξέρουνε τη μαντινάδα και όχι τον σκοπό.
- Ερ. Άμα παίξετε δηλαδή τη μαντινάδα Δώσε μου το δικαίωμα πάνω σε έναν άλλο σκοπό θα ευχαριστηθεί... μπορεί και το ίδιο;
- Απ. Μπορεί να ευχαριστηθεί, ναι. Ή όπως άλλη μια φορά μας έτυχε ένας που ήθελε πάλι ένα τραγούδι του Ξυλούρη, δεν θυμάμαι ποιο ήτανε, το οποίο ήξερα τη μελωδία αλλά δεν θυμόμουνα τα λόγια. Ρώτησα τση λαουτιέρηδες, αν «θυμάστε;», λένε «όχι», τώρα ξεκινάμε και όπου πάμε, ό,τι γίνει. Ξεκίνησα είπα την πρώτη στροφή, μετά ήρθε λέει να

τραγουδήσω, λέω «πάρ' το μικρόφωνο επιτόπου». Είπε αυτός ό,τι θυμότανε, ευχαριστήθηκε, κάναμε κι εμείς τη δουλειά μας και όλα καλά.

Ερ. Και όλοι ήταν ευχαριστημένοι.

Απ. Ναι. Για να γίνει ένα γλέντι λοιπόν πρέπει να συμμετέχουν όλοι, πρέπει να υπάρχει αυτό το δέσιμο, πρέπει να υπάρχει το... γιατί εντάξει, ούτε ο χορευτής ξέρει όλους τους σκοπούς που θα παίξω εγώ, ούτε εγώ ξέρω όλα όσα ξέρει ο άλλος και θα μου πει «αυτό το τραγούδι θα μου παίζεις». Πρέπει να υπάρχει και σα συνεργασία και ένα δέσιμο, ένα δέσιμο για να βγει ένα γλέντι, ένα πανηγύρι, ένα οτιδήποτε για να βγει καλό και να ευχαριστηθεί ο κόσμος.

Ερ. Ήθελα να μου πείτε λίγα λόγια για τη νέα γενιά, ας πούμε, των μουσικών που είστε κι εσείς.

Απ. Ναι.

Ερ. Πού βλέπετε αυτή την πορεία; Προς τα πού πάει αυτή η νέα γενιά;

Απ. Πολύ δύσκολη ερώτηση είναι αυτή. Αυτή είναι δύσκολη ερώτηση. Το θέμα είναι ότι... Τα πράγματα δεν ξέρω... Υπάρχουν νεοί που έχουν όρεξη για το όργανο αλλά ξεφεύγουν από το δρόμο αυτό τον παραδοσιακό. Δηλαδή τα ακούσματά τους αρχίζουν και γίνονται πιο... πώς να το πω τώρα; Πιο νεοελληνικά, γίνονται πιο δεν ξέρω...

Ερ. Τώρα μιλάτε για το παίξιμο ή και για τις συνθέσεις;

Απ. Και για το παίξιμο και για τις συνθέσεις μιλάω. Και για τα δύο μιλάω. Δεν είναι πλέον στο στιλ το παραδοσιακό.

Ερ. Δηλαδή κι αν ακόμα είναι στο στιλ του Σκορδαλού έχουν ξεφύγει πολύ, κατά τη

γνώμη σας;

Απ. Ναι, ναι, ναι, έχει αλλάξει αυτό το ύφος. Έχει αλλάξει σε πολλούς. Αυτό δεν ξέρω αν είναι καλό ή κακό, έτσι; Γιατί εντάξει, οπωσδήποτε η μουσική πρέπει να προχωράει, να μην μένει στάσιμη, να βελτιώνεται. Τώρα κατά πόσο είναι σωστό ή λάθος αυτό, αυτή η αλλαγή που γίνεται, αυτή η στροφή που γίνεται δεν μπορώ να το κρίνω εγώ και να το πω. Δεν είμαι σε θέση ακόμα.

Ερ. Γιατί νομίζετε ότι έγινε αυτή η στροφή;

- Απ. Γιατί νομίζω ότι γίνεται... Αυτό που βλέπω εγώ είναι για λόγους οικονομικούς πιο πολύ παρά όλα τ' άλλα. Τι εννοώ; Τι εννοώ; Κοιτάζουνε κάποια πιο εμπορικά τραγούδια, κοιτάζουν να δούνε πώς θα ξεσηκώσουνε τον κόσμο, έτσι, ώστε να ρθει να χορέψει, να δώσει, να αφήσει λεφτά στον καλλιτέχνη και απάνω σε αυτό κάνουν τα αδύνατα - δυνατά για να το πετύχουν δηλαδή αυτό το πράγμα. Κάνουν τα αδύνατα - δυνατά και ξεφεύγουνε απ' τα παραδοσιακά πλαίσια. Δηλαδή ένας λυράρης που θα σηκωθεί τώρα και θα πάρει το μικρόφωνο και θα γυρίζει στην πίστα, αυτό δεν είναι κρητικό. Έτσι; Εκεί πάμε σε λαϊκά, πάμε σε άλλα.
- Ερ. Τι εννοείτε ο λυράρης θα σηκωθεί; Να παίζει λύρα όρθιος;
- Απ. Να παίζει λύρα, να αφήσει τη λύρα, παίρνει το μικρόφωνο και κάνει βόλτα στην πίστα μπροστά ή πάει στα τραπέζια και τραγουδάει.
- Ερ. Με ποιο όργανο; Με ποιο όργανο πίσω του;
- Απ. Λαούτο, κιθάρα, ανάλογα. Τα υπόλοιπα όργανα, ας πούμε, παίζουνε κανονικά. Αυτό δεν είναι κάτι που είναι... Δεν είναι κρητική παράδοση αυτό το πράγμα. Αυτό ξεφεύγει. Ναι. Ή και ο τρόπος παιξίματος, πολλές φορές.
- Ερ. Αν παίζει κάποιος ας πούμε το *Μόνο εκείνος π' αγαπά*, μπορεί να το αλλάξει κανείς τόσο πολύ που να μην γίνεται πια αναγνωρίσιμο ή αποδεκτό;
- Απ. Ναι. Ναι. Κατ' αρχήν δεν μπορεί να το χορέψεις. Δεν μπορεί να το χορέψεις. Ξεφεύγει απ' το μέτρο, ξεφεύγει από όλα. Δεν μπορείς να το χορέψεις.
- Ερ. Και υπάρχουν πιστεύετε καλλιτέχνες σήμερα που το κάνουν αυτό έτσι πολύ υπερβολικά;
- Απ. Ναι. Και γνωστοί και άγνωστοι. Και γνωστοί και άγνωστοι που έχουνε βγάλει ένα όνομα δεν ξέρω γιατί, επειδή ξέρω 'γω μαζεύουνε ένα κομμάτι της νεολαίας, ας πούμε, που στην ουσία δεν έχουνε και καμία σχέση με την κρητική μουσική ούτε αυτοί.
- Ερ. Ξέρει η νεολαία να χορεύει σήμερα;
- Απ. Όχι πολύ. Όχι πολύ. Οι περισσότεροι δεν ξέρουνε. Οι περισσότεροι δεν ξέρουνε καθόλου. Δεν λέμε τώρα για... ξέρουνε λίγο και θα το θρύνε, δεν ξέρουνε καθόλου. Ούτε θέλουνε να ασχοληθούνε οι περισσότεροι.

Ερ. Εσείς είστε νέος άνθρωπος, μιλάμε για τη νεολαία λες και εσείς είσαστε μεγάλος.

Απ. Κι εγώ είμαι μέσα. Εγώ δεν βγάζω τον... ούτε είμαι...

Ερ. Είσαστε νέος άνθρωπος. Ποιον είχατε πρότυπο; Τον Κώστα τον Μουντάκη;

Απ. Πρώτα από όλα ήταν ο Μουντάκης για μένα. Πρώτα από όλα. Και μετά είχα Σκορδαλό, Κλάδο, τον Ροδάμανθο, τον πατέρα του Κώστα παίξαμε μαζί, τον Σπύρο το Σηφογιωργάκη, όλους αυτούς τους παλιούς, αυτούς δηλαδή που πιο πολύ βγάλανε δικά τους κομμάτια, που διασκεύασαν ή ξέρω 'γώ κάνανε κάτι, αφήσανε κάτι, παρά κάποιους που παίρνανε το κομμάτι ξέρω 'γώ του τάδε και βάζανε μια δική τους μαντινάδα και το παρουσιάζανε σα δικό τους έργο αυτό. Μουσική και στίχοι. Πιο πολύ αυτούς είχα. Τώρα δεν το 'χουνε αυτό οι νέοι. Δηλαδή ήρθε κάποιος, ας πούμε, που είναι... έχει ξεκινήσει τώρα δύο χρόνια σαν επαγγελματίας λυράρης και είχε έρθει σε ένα γλέντι κάμποσα χρόνια και μου ζήτησε να του παίξω τον Άνεμο του Ζερβάκη.

Ερ. Μάλιστα!

Απ. Του λέω ότι «εγώ... εγώ ξέρω ότι ο Άνεμος είναι του Σκορδαλού. Αυτόν τον Άνεμο ξέρω εγώ. Αν έχει βγάλει λέω ο Ζερβάκης άλλον Άνεμο, δεν ξέρω, εγώ αυτόν ξέρω». Τι θέλω να πω μ' αυτό; Ότι δεν ψάχνουν να βρύνε τη ρίζα του κάθε τραγουδιού. Το ακούνε από κάποιον, δεν σου λένε τουλάχιστον ότι «θέλω αυτό που παίζει αυτός», σου λένε «αυτό του τάδε», χωρίς να ξέρουνε ποιος είναι αυτός που έχει βγάλει το κομμάτι και μιλάμε, ας πούμε, για κάποια κομμάτια που τα ξέρει όλος ο κόσμος, ας πούμε αυτό ότι είναι του Σκορδαλού ή κάποια άλλα πολύ γνωστά και ακούω από νέους κάτι τέτοια πράγματα.

Ερ. Με τη σύνθεση έχετε ασχοληθεί καθόλου;

Απ. Με τη σύνθεση, όχι.

Ερ. Αν ασχοληθείτε τώρα στο μέλλον, ποιο δρόμο θα χαράξετε; Ποιο είναι το σκεπτικό με το οποίο θα γράψετε τραγούδια;

Απ. Όσο το δυνατό ο παραδοσιακός.

Ερ. Δηλαδή;

Απ. Ο κρητικός πατροπαράδοτος.

- Ερ. Δηλαδή αυτά που θα φτιάξετε θέλετε να μοιάζετε με κάποιους;
- Απ. Όχι να μοιάζουνε με κάποιους αλλά να είναι στα πλαίσια αυτής της παράδοσης.
- Ερ. Προηγουμένως αναφέρατε κάποια ονόματα που είχατε για πρότυπο. Γιατί νομίζετε αυτοί οι άνθρωποι... μείναν τα ονόματά τους και όλοι μιλάμε για τον Ροδάμανθο, για τον Κλάδο, για τον Σηφογιωργάκη;
- Απ. Αυτοί, επειδή έχω συζητήσει και έχω ακούσει και έχω μάθει αρκετά πράγματα, ο καθένας απ' αυτούς έπιανε το όργανο, τη λύρα, το λαούτο, ό,τι έπαιζε γιατί το αγαπούσε. Για να βγάλει λοιπόν κάποια μελωδία έπρεπε να τη συνδέσει. Πήγαινε μια φορά στο πανηγύρι, ας πούμε, που γινότανε στο διπλανό χωριό να ακούσει το λυράρη τότε και ό,τι πιάσει. Γι' αυτό μείνανε και όλοι. Γιατί ο καθένας έπρεπε να συνδέσει για να παίζει. Δεν υπήρχανε αυτά που έχουμε εμείς τώρα κασετόφωνα, cd και τέτοια, που βάζεις τώρα ανά πάσα ώρα και στιγμή οποιοδήποτε κι ακούς οτιδήποτε και κάνεις και... Αυτοί πηγαίνουν μια φορά, δυο φορές το χρόνο σε ένα κρητικό πανηγύρι που γινόταν στο διπλανό χωριό.
- Ερ. Δηλαδή αν καταλαβαίνουμε καλά, τα μαγνητόφωνα ή η ανάπτυξη αυτής της τεχνολογίας κάνει και κάποιο κακό εκτός απ' το καλό που προσφέρει.
- Απ. Κάνει. Κάνει και καλό και κακό.
- Ερ. Δεν αφήνει δηλαδή περιθώρια για να συνδέσεις πράγματα, για να αυτοσχεδιάσεις;
- Απ. Δεν αφήνει δηλαδή περιθώρια για να βγάλεις καταρχήν τον χαρακτήρα σου, έτσι; Να φανείς εσύ. Όπως βλέπω, ας πούμε, ότι ο Κώστας ο Μουντάκης είχε ένα δικό του στιλ. Ο Λεωνίδας ο Κλάδος είχε ένα άλλο, τελείως διαφορετικό στιλ. Ο Θανάσης ο Σκορδαλός είχε ένα άλλο, τελείως διαφορετικό στιλ. Ο Σπύρος ο Σηφογιωργάκης έχει ένα άλλο, τελείως διαφορετικό στιλ. Δηλαδή με το που θα ακούσεις την πρώτη νότα ξέρεις ποιος παίζει. Αυτό δεν γίνεται τώρα. Αυτό δεν γίνεται τώρα. Γιατί; Γιατί όλοι έχουμε ακούσματα από όλους.
- Ερ. Θέλουμε, δεν θέλουμε έχουμε κάποιον στο μυαλό μας.
- Απ. Μ' αρέσει ένα κομμάτι ας πούμε του Σκορδαλού, μ' αρέσει ένα κομμάτι του Κλάδου, μ' αρέσει ένα κομμάτι του Ροδάμανθου, έτσι; Αλλά όλο αυτό σου

βγάζει ένα χαρακτήρα ενδιαμέσο τον οποίο τον έχω κι εγώ, τον έχει και ο άλλος, τον έχει και ο άλλος.

Ερ. Με τη λογική αυτή όμως δεν θα υπάρξει στις επόμενες γενιές το πρότυπο το δικό σας; Δηλαδή εσείς έχετε ακούσματα από διάφορους άλλους...

Απ. Το βλέπω δύσκολο.

Ερ. Τι πρέπει να κάνει με άλλα λόγια ο Βολακάκης για να μείνει, ας πούμε;

Απ. Ο Βολακάκης για να μείνει πρέπει να βγάλει, να συνδέσει κάποιους σκοπούς οι οποίοι δεν θα μοιάζουν ούτε του Μουντάκη, ούτε του Σκορδαλού, ούτε του Κλάδου, ούτε του Καθενού, θα είναι κάποιοι σκοποί, ας πούμε, κάποιο στιλ διαφορετικό πάλι από αυτούς. Θα είναι κάποια κομμάτια που θα αγγίζουμε τον κόσμο, τα οποία τώρα είναι δύσκολο, είναι πολύ δύσκολο να γίνει αυτό το πράμα. Παλιότερα, ας πούμε, ο Μουντάκης όταν έβγαλε τον Πραματευτή, είχε γίνει πραγματευτής, γιατί τον αναγκάσανε οι συνθήκες και έφυγε απ' το χωριό του και έγινε.

Ερ. Μήπως φταίει και ο κόσμος που δημιουργεί αυτό το καινούργιο πρότυπο;

Απ. Βέβαια. Τώρα όλοι έχουμε ένα ρυθμό ζωής, θα σηκωθούμε το πρωί, θα πάμε στη δουλειά, θα γυρίσουμε, θα πάμε να πιούμε τον καφέ μας, θα πάμε... Τα προβλήματα επιβίωσης που είχανε τότε, δεν τα έχουμε τώρα. Η το αίσθημα. Εγώ αγαπούσα, ας πούμε, μια κοπελιά και την έβλεπα μία φορά το μήνα ή μία φορά το χρόνο και πήγαινα και τις έγγραφα καντάδες και τις έγγραφα ας πούμε τραγούδια και τις έλεγα, αυτό τώρα δεν υπάρχει.

Ερ. Για να το πούμε διαφορετικά. Εσείς αν δεν συνδέσετε δικούς σας σκοπούς και είστε ένας πολύ καλός λυράρης και παίζετε όπως είσαστε, πολύ καλός λυράρης και λοιπά. Δεν πρόκειται να μείνετε στους μεταγενέστερους και να λένε π.χ. «αυτός ο Βολακάκης ήταν άλλο πράμα»! Πρέπει να βγάλετε οπωσδήποτε δικούς σας σκοπούς και να κάνετε δισκογραφία;

Απ. Πώς αλλιώς; 'Ντάξει. Λένε ότι υπήρχε αυτός που έπαιζε καλά. Από εκεί και πέρα όπως έμειναν αυτοί που μείνανε, δεν πρόκειται, δεν το βλέπω, δεν το βλέπω να γίνει αυτό το πράμα.

Ερ. Και πρέπει να βγάλετε και δίσκο, άμα βγάλετε δικούς σας σκοπούς;

Απ. Εντάξει, καλό θα ήτανε, αλλά θέλει πολύ δουλειά, θέλει πολύ... πρέπει να ασχοληθείς, πρέπει να το ψάξεις καλά. Δηλαδή αυτό που κάνουν οι

περισσότεροι εκεί πέρα, και πάνε και παίρνουνε πέντε σκοπούς έτοιμος και βάζουνε κανά - δυο μαντινάδες και σου λέει έκανα δίσκο, εμένα δεν μ' αρέσει. Δηλαδή εγώ θέλω να βγάλω κάτι καινούργιο.

Ερ. Το οποίο τι θα 'ναι; Συρτό;

Απ. Συρτό θα είναι, καλαματιανό θα είναι, πεντοζάλη θα είναι, έτσι; Αλλά θα είναι κάτι που δεν το 'χε παίζει κάποιος πριν, ή ξέρω 'γώ, κάτι καινούργιο.

Ερ. Ωραία.

Απ. Στα πλαίσια βέβαια της κρητικής παράδοσης, πάντα.

Ερ. Ναι.

Ερ. Σας ευχαριστούμε πάρα πολύ.

Ερ. Κύριε Βολακάκη ήταν τιμή μας που ήρθατε. Σας ευχαριστούμε πάρα πολύ για την προσφορά σας αυτή στο πρόγραμμα. Να είστε καλά.

Απ. Κι εγώ σας ευχαριστώ πολύ και να έχετε τη δύναμη να συνεχίσετε και να κάνετε πολλές μελέτες ακόμα, πολλά πράγματα. Όχι μόνο τώρα και στα επόμενα χρόνια να έχετε τη δύναμη να ασχολείστε με αυτά.

Ερ. Ευχαριστούμε πάρα πολύ.